

“TÜM İNSANLAR ÖZGÜRDÜR”, YOKSULLAR HARIÇ: İNGİLİZ LEVELLER HAREKETİNİN ÖZGÜRLÜK, DOĞAL HAK VE SİYASAL TEMSİL KAVRAYIŞLARI ÜZERİNE

Barış Meriç DEMİR *

ÖZET

Hukuk ve siyasal teori alanlarında sıklıkla kullanılan özgürlük, doğal hak ve temsil kavramlarının birer boş gösteren olmaktan çıkarmak için tarihsel bağlama oturtulmaları, bunun için de kullanıldıkları zamana göre anlamlandırılmaları gerekmektedir. Bu gerekliliği sağlamak için XVII. yüzyıl İngilteresi'ne, özgürlükçü mücadele vermek için bir araya geldiği iddia edilen Leveller hareketine ve bu kavramları nasıl temellendirdiklerine odaklanılmaktadır. Bu odaklanma işi, İngiliz toplumunu özgün sosyo-ekonomik koşullarına, bu toplumun yaşadığı değişimlere ve yarattığı siyasal düzene dikkat kesilmemizi gerektirmiştir. Çalışma, önce İngiliz tarımsal kapitalizminin gelişimine, daha sonra İngiliz İç Savaşı'nın taraflarına ve bunların meşruiyet iddialarına odaklanıp en sonda da bu çatışma içinde kendisine özgün bir konum bulmaya çalışan Leveller argümanlarının içerik ve kapsamlarını analiz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Leveller Hareketi, Süreklilik Tezleri, Özgürlük, Doğal Hak, Siyasal Temsil*

---

* Araştırma Görevlisi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
ORCID ID: 0000-0002-1622-6181
E-posta: mericedemir22@gmail.com
Makalenin Geliş Tarihi: 24.11.2020
Makalenin Yayımlanmaya Uygun Bulunduğu Tarih: 13.04.2021

“ALL MEN ARE FREE”, EXCEPT POORS: ON THE CONCEPTIONS OF LIBERTY, NATURAL RIGHT, AND POLITICAL REPRESENTATION IN THE ENGLISH LEVELLER MOVEMENT

ABSTRACT

The concepts of freedom, natural rights and representation, which are frequently used in the fields of jurisprudence and political theory, should be placed in a historical context in order to prevent them from being empty signifiers, and therefore they should be interpreted according to the historical period they are used. To meet this requirement, XVIIth century English Leveller movement, which is claimed to have come together to fight a libertarian war, and how they ground these conceptions are focused. This work of focus has required us to pay attention to the unique socio-economic conditions of British society, the changes it went through and the political order that created. The study focuses firstly on the development of British agricultural capitalism, then on the sides of the British Civil War and their legitimacy claims, and finally analyzes the content and scope of the Leveller arguments that try to find a unique position in this conflict.

Key Words: *Levellers, Continuity Thesis, Liberty, Natural Right, Political Representation*

GİRİŞ

Toplumsal yaşamın öngörülebilir kurallar bütünü üzerinden düzene sokulması ve bunun için siyasal bir dolayımın kullanılması herkesin malumu olmasına rağmen hukukî ve siyasî kavramların öylece boşlukta duruyormuş, herkesi kucaklayıp kapsayacak şekilde kurgulanmış gibi düşünülmesi insan yaşamının çatışmalar, pazarlıklar, tavizler üzerinden düzenlendiği, hukukun ve siyasetin bir savaşımı daima içerdiği gerçeğini unutmamıza neden olmaktadır.

Bu çalışma, tam olarak bu unutkanlıkla mücadele etmek, sonsuz kapsayıcılıkta ve barışçıl görünen kavramların tarihsel, ekonomik ve siyasal arka planlarını ortaya koymak için bir çatışma anına, anayasa taslağı şeklindeki bildirilerle, dile getirdikleri itirazlarla, *New Model Army*'deki eratin desteğini alarak giriştikleri isyanlarla taleplerine gerçeklik kazandırmaya çalışan İngi-

liz *Leveller* hareketine bakacaktır. Bir hareketin kusursuz bir tutarlılık içinde eyleyip söz söylemesini beklemek gerçekçilikten uzak olacağı için, öncelikle hareketin içine doğduğu XVII. yüzyıl İngiltere’sinin geçirdiği ekonomik dönüşümü, tarımsal kapitalizmin olgunlaşma sürecini ele alıp buradan hareketle yeni toplumsal sınıflar ve bunların siyasal yansımalarını İngiliz İç Savaşı (1642-1651) üzerinden okuyup daha sonra *Leveller* metinlerinin bu düzen içinde nerede konumlandıklarına bakacağız. Bu sayede, liberal düşünce geleneğinin tarihsel bir yansıması olarak kabul edilen *Leveller* argümanları ile insan, doğal hak, özgürlük ve tüm bunların siyasal alana yansıma biçimleri anlamlı ve belirgin hâle gelmeye başlayacak, gözleri modern zamanlara alışık zihinlerin tarih-dışı okumalarından kurtarılacaktır.

1. Feodalizmden Kapitalizme: Tarımsal Kapitalizm ve Yeni Ekonomik Roller

Feodal ekonomiden kapitalizme geçişin hikâyesi, literatürde ağırlıklı olarak ticarî faaliyetlerin etkilerine, bu etkilerin yaygınlaşması sonucunda kır ile kent arasında gerçekleşen işlevsel bir farklılaşmaya veya pazar olgusunun değişim geçirmesine dayandırılmaktadır. Örneğin, Henry Pirenne’in *Ortaçağ Kentleri*¹, lordun toprağından kopan serflerin bir pazar etrafında yerleşmeye başlayıp görece bağımsız yeni bir birim oluşturması ve buradaki ticari faaliyetlerin genişleyerek burjuva sınıfını doğurması anlatısına dayanır. Benzer bir şekilde Norbert Elias’ın *Uygarlık Süreci*² de bu ticarileşme modelini merkeze alır: Toprak verimliliğinin düşmesi neticesinde toprak/emek oranında yaşanan değişim bir tür nüfus baskısı yarattığı, aynı birim toprakla daha fazla kişiyi doyurmak gerektiği için lord, serflerin bir kısmını serbest bırakır. Feodal yükümlülüklerden kurtularak şehir merkezlerine gelen serfler, burada bir araya gelerek yeni ve özgür zanaatçılar kesimini oluşturarak ticari faaliyetlere girer ve üçüncü sınıf, yani burjuvazi doğar. Kapitalist ekonomiyi bir tür “dolaşım” fikri üzerinden kavrayan Paul Sweezy’ye göre ise, feodal yükümlülükler XIV. yüzyılda emek olarak değil de para üzerinden karşılanmaya başladığında serflik çökmüştür³. Sweezy’nin paraya atfettiği önem, aslında “kullanım için üretim”den “pazar için üretim”e geçişin bir işareti olmasından kaynaklanır. Zira ona göre, feodal ekonominin ayırt edici özelliği üretimin yalnızca kullanım amacıyla yapılması iken, emeğin ürünü metalaşım da uzun

¹ Pirenne, Henri: *Ortaçağ Kentleri*, 3. Baskı, (Çev.) Uyur Kocabaşoğlu, İletişim Yayınları, Ankara, 1994.

² Elias, Norbert: *Uygarlaşma Süreci*, 2. Cilt, 2. Baskı, (Çev.) Erol Özbek, İletişim Yayınları, Ankara, 2004.

³ Takahashi, H. K.: “A Contribution to the Discussion”, *The Transition from Feudalism to Capitalism – A Symposium*, 2. Baskı, Science & Society, New York, 1963, s.43. Yine aynı sayfada, Sweezy’nin “serflikin çöküşü ile feodalizmin çöküşünün aynı şey olmadığını iddia ettiği”, fakat çalışmalarında genel olarak bu ikisini bir tuttuğu Takahashi tarafından bildirilmektedir.

mesafe ticarete konu olacak şekilde dolaşıma girdiğinde kapitalist ekonomi doğmuştur⁴. Feodalizmden kapitalizme geçişi ticarileşme olgusu üzerinden açıklamaya çalışan teoriler, ekonomik yapıda gerçekleşen değişimin “feodalizmin kendi içsel özellikleri tarafından değil, dışsal güçlerce” mümkün kılındığı fikrine dayanmaktadır⁵. “Kuzey Avrupa ile Akdeniz ve Yakın Doğu arasındaki ticaret hatlarının”⁶ yeniden canlanması ve buna bağlı olarak şehirlerin büyümesi feodalizmde görülemeyecek bir değişime neden olmuştur. Yani değişimi yaratan şey, feodal düzendeki herhangi bir etmen ya da figür değil, onun rasyonalitesinden bağımsız olarak işleyen, bu yeni ve yabancı rasyonaliteyi nereden aldığı belli olmayan, feodalizm dışı bir şeydir. Ne var ki, değişime liderlik edecek bir aktörün feodalizmden bağımsız hareket edilmesi için kapitalist rasyonalitenin doğallaştırılması gerekir ki zaten *homo economicus* iddiası bu işlevi yerine getirir⁷. Bu doğallaştırma işlevi o kadar ileriye gider ki, Wood’un da belirttiği gibi, ticarileşme modeli üzerinden baktığımızda, kapitalizmin doğuş anını arayıp bulmak hem imkânsız hem de gereksizdir, zira insanın içsel bir parçası olarak bu akıl, attığı her adımda onu kapitalizme götürecektir⁸. Özünü Stoik felsefeden alan ve Aristoteles’in *ilk hareket ettirisini* andıran, sistemin tamamen dışında konumlandırılmış evrensel bir belirleyiciye, kendini *homo economicus*’ta var eden, tüm insanlara içkin olduğu var sayılan bir ekonomik rasyonaliteye⁹ dayanmak yerine, sistemi kendi iç dinamikleri üzerinden açıklamak, metafizik alana kaymamızı önleyerek bilimsel çalışmayı mümkün kılacaktır. Zira sisteme içkin olmayan bu belirleyici kuvvetler de açıklanmaya muhtaçtır, *insan doğası* gibi muğlak veya metafizik bir kabule dayandırılmazlar. Bu sorunun üstesinden gelebilmek, sistemin kendi iç kuvvetleri sayesinde nasıl bir değişim geçirdiğini anlayabilmek için üreticilerin üretim araçlarından uzaklaştırılmasına, üretim sürecindeki değişime ve emeğin yeniden üretilmesinde piyasanın nasıl devreye girdiğine odaklanmamız gerekir.

Üretim ve artığa el koyma, kapitalizm öncesi ekonomi sistemlerinde de görülen süreçlerdir ancak bu toplumların farkı, artığa el koymada ekonomidışı zorun başat rol oynamasıdır. Yani toprak sahipleri ya da yöneticiler bu iş için askerî, yargısal veya siyasi güçlerini devreye sokarlar; “Dobb’un tabiriyle söyleyecek olursak, üretici doğrudan uygulanan politik-yasal zorlama

⁴ Takahashi: s.32.

⁵ Akbulut, Örsan Öcal: Siyaset ve Yönetim İlişkisi: Kuramsal ve Eleştirel Bir Yaklaşım, TODAİE, Ankara, 2005. s.165.

⁶ Blaut, James Morris: “Robert Brenner in The Tunnel of Time”, Antipode, C. 26, S. 4, 1994, s.357.

⁷ Akbulut, Örsan Öcal: Küreselleşme, Ulus-Devlet ve Kamu Yönetimi, TODAİE, Ankara, 2007, s.270.

⁸ Wood, Ellen Meiksins: Kapitalizmin Kökeni: Geniş Bir Bakış, (Çev.) A. Cevdet Aşkın, Epos Yayınları, Ankara, 2003, s.24

⁹ Melé, Domènec/Cantón, César Gonzáles: “The Homo Economicus Model”, Human Foundations of Management, IESE Business Collection. Palgrave Macmillan, London, 2014, s.10.

aracılığıyla sömürülür”¹⁰. Ekonomi-dışı zor kullanmanın başat olması, ortada herhangi bir piyasanın olmadığı anlamına gelmez, zira malların pazarda değişimi “kölecilik, serflik, bağımsız üreticilik ve ücretli işçilikle de son derece uyumludur”¹¹. Ticarileşme modellerinin iddia ettiği aksine, kapitalist toplumların farkı, kır ile kent arasındaki işlevsel ayrışmada değil, artığa el koyma yöntemlerinde yatar¹². Zira kapitalist ekonomide, artığa el koyanlar artık siyasal güce sahip olanlar değillerdir ya da siyasal güçleri sayesinde el koymazlar; ekonomi-dışı zorun rolü dolaylı ve ikincil konumdadır. Artığa el koyma sürecinde gerçekleşen dönüşüm, kendisini “pazar” olgusunda görünür kılar ama kapitalist ekonomideki pazar ile pre-kapitalist toplumlardaki pazar bir ve aynı şey değildir. Bu (kapitalist) pazara üretici konumunda gelenler, üretim araçlarından uzaklaştırdıkları için geçimlik ürünlerini dahi pazar aracılığıyla elde etmek ve bu nedenle emek gücünü pazar üzerinden dolaşıma sokmak zorunda kalanlardır¹³.

Peki kimdir bu piyasa aktörleri? Onları yeni türden bir ilişki kurmaya iten ne olmuştur? Üretim araçlarından uzaklaştırılanlar kimlerdir? Feodal yükümlülükler aracılığıyla üretim yapılmaktayken, pazara sunulan bu emeği kim satın almak ister? Burada hem feodal ekonominin yaşadığı krizlerin hem de XV. yüzyılda İngiltere'nin içinde bulunduğu özgül koşulların belirleyici olduğunu söyleyebiliriz. Modern zamana alışık gözler için feodalizm, özgürlük fikrinin karşıtı, bir tür tuzak gibi görünse de aslında bu sistem pek çok sorumluluk ve hakkın bir araya gelmesinden oluşur. Bu geleneksel hakların bir kısmı köylü mülkiyetini garanti altına alarak tarımsal üretimin sürekliliğini sağlamaya, buradaki nüfusun yeniden üretimini mümkün kılmaya yöneliktir. Feodalizmde “köylü mülkiyetinden” bahsetmek kafa karıştırıcı gelebilir; burada bahsettiğimiz şey lorda ait olan toprakların kullanım haklarının devredilmesidir ve bu hak, gelenekler tarafından güvence altına alınmıştır¹⁴. Daha önce de belirttiğimiz gibi (bkz. yukarıda Pirenne ve Elias), üretken toprak başına düşen emek miktarındaki (*land/labour ratio*) düşüşler, XIV. yüzyıldan itibaren İngiliz kırsalında barınabilecek serf sayısının azaltılmasını gerektirmiş ve nüfusun bir bölümünü feodal yükümlülüklerden azade kılmıştır. Feodalizmin yaşadığı krizin tam olarak neden ve ne zaman ortaya çıktığı konusunda Marksist tarihçiler arasında fikir birliği bulunmasa da¹⁵ kesin olan şey, bu yeni durumdan kaynaklı olarak mülkiyet ilişkilerinin dönüşüm geçirip üretim araçlarına -yani toprağa- erişimi engellenen serfler arasında sınıfsal farklılaşmaya (*class-differentiation*)¹⁶ neden olmuş olmasıdır.

¹⁰ Dobb'dan alıntılan Takahashi: s.31.

¹¹ Takahashi: s.37.

¹² Wood, Ellen Meiksins: “The Agrarian Origins of Capitalism”, Monthly Review, C. 50, S. 3, 1998, s.2.

¹³ Wood: “The Agrarian Origins of Capitalism”, s.3.

¹⁴ Wood: Kapitalizmin Kökeni, s.118-119.

¹⁵ Blaut: s.362.

¹⁶ Blaut: s.368.

Feodal ekonominin krize girmesi sadece köylüleri değil, İngiliz lordlarını da güçten düşürmüştür. Böyle bir durumda, aklımıza ilk olarak feodal beylerin mevcut konumunu korumak için topraklarını genişletmeye çalışacağı, diğer beylerin egemenlik alanlarına el atacağı fikri gelir. Ancak İngiltere'nin içinde bulunduğu özgül durum bunun gerçekleşmesini engellemiştir. XV. yüzyılda İngiliz merkezleşmesinin bir sonucu olarak lordların askeri gücü ciddi oranda azaltılmış, yönetici sınıflar arasında çıkacak herhangi bir iç savaşı engelleyecek düzeye indirilmiştir. “Hem monarşi hem de aristokrazi, aristokrasinin geleneksel baskıcı güçlerini devlete devrettiği silahsızlandırılma pazarlığından güçlenerek” çıkmışlardır; kralla girişilen bu iş birliğinin bir sonucu olarak da feodal mülkler, merkezin güvencesi altına alınmıştır¹⁷. Bu bakımdan, İngiltere’de bir tür merkezleşmenin gerçekleştiğini söylediğimizde, sadece fiziksel şiddet kullanımının ve yargı gücünün devredilmesini değil, toplumsal yapının bir kısmında iç uyumun, birlikteliğin gelişimini de kastediyoruz¹⁸. Toprakta elde edilen zenginliğin düşmesi ve buna bağlı olarak lordların yaşadığı güç kaybı, feodal otoritenin geri kazanılması çabasını doğal olarak beraberinde getirmiştir ama yerel güç odaklarının merkezleşme nedeniyle yaşadığı askeri zayıflık, lordların birbirlerinden toprak çalmasını -tarımsal üretim yapılabilecek alanları genişletmelerini- engellemiştir. İngiliz toprak sahipleri, mevcut konumlarını koruyabilmek, yani aslında feodal sistemi ve bu sistemden kaynaklanan ayrıcalıklarını devam ettirebilmek için, topraklarını yıllık ödentiler karşılığında kiraya vererek ekonomik ve ortak mülkiyete karşı yürüttükleri “çitleme” hareketiyle de hukukî yolları zorlamaya başlamıştır¹⁹.

Peki, lordların topraklarını kiralayanlar, bu şekilde feodal ayrıcalıkları korumada ekonomik çözümü onlara sunanlar kimlerdir? Bu sorunun cevabı yukarıda bahsettiğimiz *sınıfsal farklılaşma* kavramında yatmaktadır. Talep edilen yıllık kirayı verebilecek derecede maddi güce sahip köylüler üretim araçlarına bundan sonra feodal düzenin zorunluluklarından/gerekliklerinden dolayı değil, piyasa üzerinden erişim sağlamak, hatta toprağın işlenmesi için ücretli işçi çalıştırmaktadır. “Kiracılar, ürettiklerini sadece pazarda satmak için değil, fakat üretim araçlarına hızla ulaşmak için de piyasaya girmeye zorlanmıştır. Yine kiracılar, ekonomik rantlardan pay almak için piyasa fiyatından üretmek ve yenilik yapmak gibi zorunluluklar içinde olmuştur.”²⁰ Kısacası, üretici ile artığa el koyan arasındaki ilişkiler değişim göstermiş, “rekabet, birikim ve kâr maksimizasyonu”²¹ gibi piyasanın zorlayıcı güçleri devreye girmiştir.

¹⁷ Wood, Ellen Meiksins: Özgürlük ve Mülkiyet, 2. Baskı, (Çev.) Oya Köymen, Yordam Kitap, İstanbul, 2016, s.247.

¹⁸ Akbulut: Küreselleşme..., s.264-265.

¹⁹ Wood: “The Agrarian Origins of Capitalism”, s.5-6.

²⁰ Akbulut: Küreselleşme..., s.190.

²¹ Wood: “The Agrarian Origins of Capitalism”, s.3.

Thomas More'un çok bilinen tabiriyle, “koyunların insanları yediği” çitleme hareketi, tarımsal kapitalizme giden sürecin ikinci ayağını oluşturur. “Çitleme” tabiri, herhangi bir toprak parçasının etrafını çevirerek onu özel mülk hâline getirmeyi akıllara getirmekteyse de aslında hâlihazırda ortak kullanıma açık köylü mülkiyetinin geleneksel hakların korumasından çıkarılması sürecini ifade etmektedir. İngiliz devletinin sağladığı desteği arkasına alan toprak sahibi yönetici grup, kendi aralarında veremedikleri mücadeleyi hukukî yollarla serflere ve geleneğe karşı vermiştir²². Serflerin serbest bırakılması gibi toprağın kullanım haklarının yok sayılması da üreticilerin üretim araçlarına erişimini engellemiştir.

Değişen ilişkilerin sonucunda karşımıza topraklarını piyasa dolayımıyla işleten kapitalistleşmiş lordlar, kiracı çiftçiler ve ücretli işçiler gibi yeni figürler çıkar. “Başarılı çiftçiler yeni kira sözleşmeleri elde etmiş ve ücretli emek çalıştırmaya başlamışlardır. Toprak soyluları da yenilikçi ve üretken kiracıları için rekabet etmeye başlamışlardır. Çiftliklerinin üretkenliğini geliştirme yollarını araştırmışlar, hatta bazı toprak soylularının kendileri *leaseholder* olmuşlardır.”²³ Burada Wood'un uyarısını akılda tutmamız gerekir: İngiliz tarımsal kapitalizminin ayırt edici özelliği, ücretli tarım işçilerinin değil, “pazara bağımlı olarak iş gören kiracı üreticilerin”²⁴ varlığıdır, zira kapitalist piyasanın hareket yasalarını (rekabet, birikim, kâr maksimizasyonu) mümkün kılan bunlardır.

2. Düşünce Sahaya İniyor: Süreklilik Tezleri ve İngiliz İç Savaşı

Zamanla kendi içinden Leveller hareketini çıkarmış olan tarımsal üretime dayalı kapitalist ekonomi; Parlamento'yu, vergi gelirlerini ve üretimi elinde tutan bütünleşmiş bir İngiliz aristokrasisinin liderliğinde XVII. yüzyıl boyunca bir hayli ilerleme kat etmiş,²⁵ Taç ise 1603'te Stuart Hanedanlığı'nın üyesi I. James'e geçmiştir. Krallık yönetiminin I. Elizabeth'ten I. James'e, ondan da I. Charles'a geçişi dinsel çatışmaların sürekli bir derinleşmesi olarak görülebilirse de çatışmanın temelinde, Elizabeth'in İspanya'ya karşı yürüttüğü savaşın hazinesini sıkıntıya sokmuş olması vardır²⁶. Hazinesinin eski hâline getirilebilmesi, toprak sahiplerinden oluşan Parlamento'nun rızasını devre dışı bırakacak bir çarenin bulunmasını gerektirmiştir ve Taç'ın mutlak monarşiyi inşa etme hevesine kapıldığı izlenimi doğurmuştur. 1536-1540 döneminde

²² Wood: “The Agrarian Origins of Capitalism”, s.9.

²³ Akbulut: Küreselleşme..., s.191.

²⁴ Wood: “The Agrarian Origins of Capitalism”, s.10.

²⁵ Wood, Ellen Meiksins/Wood, Neil: A Trumpet of Sedition: Political Theory and The Rise of Capitalism, 1509-1688, New York University Press, New York, 1997, s.19.

²⁶ Wood/Wood: s.21

Katolik Kilisesi'nin topraklarına el konulup piyasaya açılması, Taç ile İngiliz aristokrasisini yakınlaştırmışsa da²⁷ I. James ve I. Charles'ın vergi konusundaki ısrarları hem İç Savaş'ın hem de İç Savaş öncesi düşünsel mücadelenin taraf ve argümanlarını belirginleştirmiştir.

Bahsettiğimiz düşünsel mücadelenin önemli ayaklarından birini de “süreklilik tezleri” oluşturur. Süreklilik tezleri, çatışmanın farklı taraflarınca benimsenmiş farklı tezler değil, aynı tarihsel anlatının karşılıklı iki cephe tarafından farklı şekillerde yorumlanmasına dayanır. Çatışmanın iki tarafı da geçmişte var olmuş ve şu an meşru olarak görülen bir noktaya atıfta bulunarak mevcut durumu savunmuş ya da eleştirmiştir. Süreklilik tezlerinin işleyiş mantığına göre, bugün yürürlüğe konulacak bir kural veya kılavuz olarak benimsenecek bir ilke, geçmişteki iktidarın bir türevi olarak kurgulanır ve gücünü buradan alır.

The Trew Law of Free Monarchies (1598), I. James tarafından, İngiliz tacının teorik meşruiyetini tüm tebaasına anlatabilmek için kaleme alınmış süreklilik tezlerindedir. James bu kısa metinde üç şeyi art arda yapacağını belirtir: Öncelikle, İncil'den getirdiği kanıtlarla monarşinin hakiki temelini, daha sonra İngiltere Krallığı'nın temel yasalarını ve son olarak da Taç ile tebaa arasındaki ilişkinin doğa yasalarına nasıl uyumlu olduğunu ve bu ikisi arasındaki karşılıklı sorumlulukları gösterecektir²⁸.

James, ilk adımda, kralların meşruiyetini dünyevi müdahaleye kapatacak şekilde kurgular. Hz. Davud, “kralların Tanrı olarak anıldığını” söylemiştir, zira “onlar Tanrı'nın yeryüzündeki tahtında oturmaktadır”, yönetme görevi onlara verilmiştir²⁹. Dünyevi aleme yön veren kralın bir dizi görevi İncil'den alıntılarla sayılıp dökülür: Adaleti sağlamak, halkı yargılamak, “iyiliği artırıp kötülüğü cezalandırmak”, “Tanrı'nın vekili olarak iyilerin mutluluğunu sağlayıp kötülere acı vermek”, kendi refahını sağlayarak halkına huzur getirmek, “geçmişten gelen tüm ayrıcalık ve özgürlüklerle birlikte tüm ülkeyi yönetmek, içerdeki ve dışardaki düşmanlara karşı mücadele etmek”³⁰. Kral, yönetimi altındaki insanların çobanlığını yapsa da kendisini unutmaz, onun mutluluğu halkın huzuruyla paraleldir. I. James'in alıntıları, kendisini bir tür peygamber-kral olarak nitelediğini ve şu hâlde sadece Tanrı'ya karşı sorumluluk taşıdığını göstermektedir³¹. Bu sorumluluğu yerine getirebilmek için daha

²⁷ Hill, Christopher: 1640 İngiliz Devrimi, 2. Baskı, (Çev.) Neyyir Kalaycıoğlu, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1983, s.26.

²⁸ Stuart, James: “The Trew Law of Free Monarchies” (1598), The Political Works of James I, Ed. Charles Howard McIlwain, Harvard University Press, Cambridge, 1918, s.54.

²⁹ Stuart: s.54.

³⁰ Stuart: s.55.

³¹ I. James'in kendisini doğrudan bir peygamber olduğunu tabii ki iddia edemeyiz, zira Tanrı kelimasını aktarmak gibi bir görev üstlendiğini düşünmez ama yine de “çobanlık ettiği” insanları dinsel ışığa yön-

önceden koyulmuş kurallara uygun hareket etmesinin yeterli olmayacağını düşündüğü için, kralların kural koyma ve yeni cezalar getirme yetkisine de sahip olduğunu tespit eder. Yönetimin gerekleri ne ise, ona uygun düzenleme yapılmalıdır³².

Metinde, siyasal düşünce tarihinden ve hukuk teorilerinden son derece aşına olduğumuz bir kavram kullanılır: *Law of nature*. Meşruiyet tanrısal iradeye dayandırılmışken, tahmin edilebileceği gibi, doğa yasası da aslında aynı kaynaktan gelmektedir; “kral, doğa yasası gereği, tüm tebaasının babasıdır”³³. Doğa yasasına ve babalık figürüne başvurulması sayesinde, kralın “görevleri” kategorisinden “yaptırımları” kısmına geçilebilmekte, verdiği her tür acı dinsel olarak bahşedilmiş otoritesinin pedagojik gerekliliklerinden hareketle açıklanabilmektedir.

I. James otoritesini doğallaştırmakla kalmaz, Locke ve Hobbes’tan çok önce, yine tanrısal iradeden hareketle bir tür sözleşme teorisi de geliştirir. İncil’de Tanrı’nın Samuel’e, bir kral seçmeleri için halka haber ettiği buyrulur. Seçilecek kral, halkın “erkek evlatlarını alacak, kendisine asker edecek”; topraklarını, hizmetkârlarını, mallarını, hayvanlarını alıp kendisi için kullanacak ve hatta halkın tümünü kendisine kul edecektir³⁴. Halk feryat figan ağlasa da Samuel geri dönüşün olmadığını, bir kralın liderlik edip savaşları yöneteceğini söyler. I. James bu meselden bir sözleşme teorisi çıkarır: Halk, Tanrı’nın buyruğu gereği, özgür iradeleriyle hareket ederek kendisine bir kral seçmiştir. Kral onlara büyük felaketler getirecek de olsa bu sözleşmenin bozulmasının imkânı yoktur, zira bunu Tanrı’nın kelamını dile getiren Samuel’in ifadeleri de doğrulamaktadır: “Hayır, bir kral bizi yönetecek.” (“*Nay, but there shall be a King over us.*”)³⁵. Ayrıca, halkın bu sözleşmeye taraf olması, kralın sağladığı faydalardan yararlanan halkın onun zararlarına da rıza göstereceği anlamına gelmektedir³⁶.

Krallık otoritesinin meşruiyeti meselesi sadece dinsel alana yapılan atıfla bitmez. İlerleyen sayfalarda I. James, Britanya adasının “belgelerle kanıtlanmış” bir tarihi olduğunu iddia ederek medeniyet mefhumu üzerinden konuşmaya başlayacaktır: İrlanda, İskoçya ve İngiltere toprakları, farklı topluluk ve krallar tarafından işgal edilmeden önce, “neredeyse hiç medenî insanın yaşamadığı, barbar topluluklardan” oluşmaktadır. Medenî (*civil*) bir topluluğun olmayışı, burada hukuk kurallarının, siyasî bir yönetimin de bulunmadı-

---

lendirmeyi görevleri arasında sayar, kralların bu görevi Tanrı’dan aldığını savunur.

³² Stuart: s.55.

³³ Stuart: s.55.

³⁴ Stuart: s.56.

³⁵ Stuart: s.56.

³⁶ Stuart: s.59.

ğına delalettir; istilacı güçler gelmeden önce buralarda ne bir düzenin ne de düzen getirici bir parlamentonun bulunduğunu belirtir. İrlanda topraklarına gelen Fergus ve İngiltere’yi William the Bastard liderliğinde işgal eden Normanlar buralardaki toprakları paylaşmış, devlet kurmuş ve hukuk kuralları getirmiştir³⁷. I. James aslında bir İskoç kralıdır ve bu nedenle kendisini kan bağı üzerinden Norman kralı William’ın varisi olarak görmez. Bunun yerine, fethedenin/kralın hukuk kurallarını koyduğu ve bu düzenlemenin bahsi geçen her toplumda aynı şekilde işlediği iddiasıyla kendi otoritesini gelenek hukuku açısından meşrulaştırır.

Tanrısal iradenin dünyadaki yansıması olarak kralın karşısında, ona sonsuz hizmet ve itaat borcu olan bir tebaa figürü yer alır. *Trew Law*’da kral, siyasi bedeninin başı olarak betimlenir ve vücudun iyiliği için düşünür, diğer organlara/parçalara bu amaçla yön verir³⁸. İtaat ve hizmet yükümlülüğü de zaten kralın baş olmasından türetilmektedir. Kanun yapan, hukuk düzeni kuran ve Tanrı tarafından görevlendirilmiş olduğu için, kralı, “iyi niyeti ve halkına örnek olma arzusu” dışında hiçbir şey sınırlandıramaz. Aksi bir durum zaten kutsal iradeye aykırı davranmak anlamına gelecektir.

İngiliz tarımsal kapitalizminin doğuşu konusunda değinildiği gibi, devletin feodal lordlar pahasına geliştiği bir süreçten ziyade bu ikisinin birlikte, birbirlerinin çıkarlarını destekleyecek şekilde hareket etmekteyken, İç Savaş’a yaklaşıldıkça birlikteliğin gereksizleştiğini, devletin -ve şahsında devleti somutlaştıran kralın- varlığının lordlar için ayak bağı olmaya başladığını söyleyemeyiz. İngiliz yönetici sınıf, 1642’de savaşıma karar verdiğinde merkezileşmiş devleti zayıflatmayı değil, kurtarmayı amaçlamıştır.

İç Savaş’ın dinsel sebeplere dayandığı, ülkedeki Katolik-Protestan çekişmesinin yönetimde de yankı bulduğu iddia edilebilse bile, bu dinsel ayrımın çok güçlü ekonomik dayanakları olduğu görülmektedir. Daha önce bahsettiğimiz gibi, I. Elizabeth’in İspanya’ya karşı yürüttüğü savaş, ardından gelen Stuart Hanedanlığı üyelerine ciddi sıkıntılar çeken bir hazine bırakmış ve toprak sahiplerinin rızasını aramaya gerek kalmadan, Parlamento’yu devre dışı bırakarak vergi toplama arayışına girişilmiştir. 1628 tarihli *Petition of Rights*’ta da belirtildiği gibi, I. Charles’ın “vergi toplama” tarzı aslında bir tür “zorunlu borç verme” şeklinde uygulanmış, ödeme yapmayı reddedenlere karşı fiziksel zor kullanılmıştır³⁹. Bu metin, “Charles’ın eylemlerine karşılık

³⁷ Stuart: s.62.

³⁸ Stuart: s.64.

³⁹ “Petition of Rights”, pa.4.

olarak Parlamento'nun verdiği ilk büyük tepkidir⁴⁰ ve toprak sahibi sınıfın geleneklere ve Magna Carta'ya atıfta bulunarak, mülkiyetin dokunulmazlığı üzerinden sınıfsal konumlarını koruma çabalarının hukuksal ifadesidir.

Charles'ın *Petition*'ı kabul etmesinden bir yıl sonra, İngiltere Parlamentosu kral tarafından 11 yıllığına askıya alınacak, geçen bu sürede Katolik danışmanlarla, Parlamento onayı olmadan toplanan donanma ve ithalat vergileriyle hüküm sürülecek ve ancak 1640'ta, İskoç kuvvetlerin İngiltere'yi istilası üzerine iki kez açılıp (Kısa ve Uzun Parlamentolar) kapatılacaktır⁴¹. İngiliz yönetici sınıfı için asıl mesele, dinsel farklılıklardan ziyade, bu farklılığın ekonomik yankılarıdır. XVI. yüzyıla devletle iş birliği içinde, Katolik Kilisesi'nin topraklarını ele geçirerek giren yönetici sınıf, Kıta Avrupası tarzında bir yönetimin benimsenmesinden, Katolik inancın egemen hâle gelmesiyle birlikte Kilise topraklarının ellerinden alınmasından, yönetimdeki varlıklarının ortadan kaldırılarak monarşi düzeninin kurulmasından çekinmektedirler; ek olarak, Katolik inancının devlet gücüyle birleşmesi, yabancı güçlerin İngiliz siyasetine etkide bulunmasının önünün açacaktır.⁴²

İç Savaş'a giden sürece baktığımızda, feodal bağlardan kurtulmaya çalışıp daha özgürlükçü bir rejim kurmaya çalışan, demokrasi aşığı bir Parlamento ve onun taraftarları olduğunu söylemek hayli zor olacaktır⁴³. Sorun krallık kurumu değil, mevcut kralın ta kendisidir; Krallığın bu kraldan kurtulması gerekmektedir.

Belirtmek gerekir ki burada parlamenterlerden ve parlamento savunusundan bahsedildiğinde tüm İngiltere halkını kucaklayabilen, kapsayıcılığı son derece geniş bir temsil kurumu kastedilmemektedir. Zira VI. Henry'nin XVIII. yüzyıla kadar yürürlükte kalan, Parlamento'nun temsil kapasitesini ve işleyişini belirleyen 1429 tarihli nizamnamesi, Avam Kamarası'nın kırsalda yaşayan seçmenleri için “yıllık 40 *shilling*lik toprak geliri” şartı koyuyor, kentlerdeki seçmenlere de eşitlikçi olmayan bir biçimde kente, loncaya, aileye veya üniversitelere tanınan imtiyazlar üzerinden bu hakka erişim sağlıyordu⁴⁴. Temsil hakkının toprak sahipliği üzerinden belirlenmesi akla iki ihtimali getirmektedir: 1) 40 *shilling*lik toprak geliri, XVII. yüzyılda artık siyasal katılımı

⁴⁰ Wood/Wood: s.21.

⁴¹ Wood/Wood: s.21; I. Charles'ın bu kısa dönemde Parlamento'yla yaşadığı gerilimlerin detayları için bakınız, Hill: 1640 İngiliz Devrimi, s.51-57.

⁴² Wood/Wood: s.20.

⁴³ 1642'de başlayan savaşları burjuvazinin feodalizme karşı yürüttüğü özgürleşme hareketi olarak okuyan yazarlara iki örnek için bakınız, Hill: 1640 İngiliz Devrimi; Şenel, Alaeddin: Siyasal Düşünceler Tarihi, 4. Kısaltılmış Baskı, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1995. Hill ve Şenel'in “devrimci burjuva özne” düşüncesinin neden kabul edilebilir olmadığını ilerleyen bölümlerde Putney Tartışmaları meselesine geldiğimizde ele alacağız.

⁴⁴ 300 küsur yıl boyunca yürürlükte kalan bu temsil sistemi hakkında daha detaylı bilgi için bakınız, Namier, Sir Lewis: The Structure of Politics at the Accession of George III, 2. Baskı, The Macmillan Press, 1957, s.64.

engelleyecek derecede önemli bir miktar olmayabilir. 2) Tarımsal kapitalizmin yükselişi ve bu sayede toprağın piyasa üzerinden erişime açılması, feodal tedirginliklerle hazırlanmış bu sistemin temsil kapasitesini arttırmış olabilir. Ne var ki, 40 shillinglik toprak geliri zaman içinde anlamlı olmaktan çıkmış ve bu üretim aracına erişimi lordların dışında kalanlara açmış olsa bile, toprağı sadece *freehold* (özgür zilyet) biçiminde elinde bulunduranlar seçmen olabilmektedir⁴⁵. Yani bu yol, kiracı çiftçilere veya zenginliğini başka yollarla (ticaret vb.)⁴⁶ elde edenlere kapalıdır.

Savaşın başlamasıyla propaganda ve meşrulaştırma aracı olarak devreye sokulan, Taç'ın mutlaklaşmasına karşı kullanılan muhalif süreklilik tezleri, Parlamento'nun bu tartışma içindeki çekişmeli hâli açık biçimde ortaya koymaktadır. Bu tezlerden, XIII. yüzyılda Andrew Horn adındaki bir balıkçının yazdığı tahmin edilen *The Mirror of Justices* ve XIV. yüzyıldan kalma *Modus Tenendi Parliamentum*, XVI. yüzyıl tartışmalarının merkezine oturmuş olsa da asıl önemini 1642-1646 döneminde kazanmış ve Parlamento tarafından bu tarihlerde yeniden basılmıştır⁴⁷.

The Mirror of Justices, Tanrı'nın insan hayatına hangi kurallarla yön verdiğini tespit ederek anlatısına başlar. Bir yanda kilise kuralları (*canon*) diğer yanda ise yazılı kurallar bulunur; ilki ruhsal alanda işlenen suçları düzenleyen, ikincisi maddi dünyaya yöneliktir. Anlatı, bu tanrısal lütuflardan hemen sonra Britanya adasında bir medeniyetin nasıl doğduğunu açıklamaya varır: Briton soylular “kanunları takip etmek yerine zor kullanmayı tercih ettiği için” Tanrı onları yok edip “civardaki naçiz ve sıradan halklara [Saksonlara] bir krallık bahşetmiştir.”⁴⁸ Fark edilebileceği üzere, *The Trew Law*'un aksine, kurallar sayesinde siyasal ve sivil düzeni kuran dünyevi bir kral değil, Tanrı'nın

⁴⁵ Toprak mülkiyeti üzerine kurulu İngiltere Parlamentosu hakkında düşünürken şu ayrımı akılda tutmamız gerekiyor: Her toprak sahibi lord/*peer* statüsünde değildir. Böyle olanlar zaten kendilerine Avam Kamarası'nda değil, Lordlar Kamarası'nda yer bulmakta, oraya erişebilmeleri için herhangi bir seçmen rızası aranmamaktadır. XVII. yüzyılın ortalarına gelindiğinde, İç Savaş'ın şafağında toplumsal katmanlaşma, en üstten en alta doğru kaba bir şekilde şöyle tasnif edilebilir: *Peers* (dükler, markiler, kontlar, vikontlar, baronlar), *gentry* (baronetler, şövalyeler, *esquire*, *gentleman*), *middling sorts* (küçük çapta tarımsal veya endüstriyel üretim yapan, bağımsız çiftçiler, esnaf ve zanaatkarlar), *yeomen*, *cottagers* (1 acre'dan küçük bir arazide tarım yapan ama buna rağmen geçimini sağlamak için zaman zaman ücretli işçilik de yapmak zorunda kalanlar), *wage-labourers* (ücretli çalışanlar). Manning, temsil sisteminin *gentry*'yi ikiye ayırdığını, pek çok *gentry* üyesinin yönetime katılmadığını belirtir. Zira topraktan elde edilen zenginlik bu sınıfın üyeleri için belirsiz/oynaktır ve kendilerini her an orta sınıfta veya yeoman üyesi olarak bulabilirler. (Bakınız, Manning, Brian: *Aristocrats, Plebians and Revolution in England, 1640-1660*, Pluto Press, London, 1996, s. 6-9.)

⁴⁶ Ticarî faaliyet yürütenlerin tam anlamıyla sistem dışı bırakıldığını iddia edemeyiz ancak *Burgage* ve ticarî tekel sahipleri ve belirli loncalar hariç, zenginliği toprak dışında elde edenlerden hiç kimse yönetime katılma imkânına sahip olamamıştır.

⁴⁷ Hill: *Puritanism and Revolution: Studies in Interpretation of the English Revolution of the Seventeenth Century*, St. Martin's Press, New York, 1997, s.53-54.

⁴⁸ Whittaker, William Joseph (Ed.): *The Mirror of Justices*, Selden Society, London, 1895, s.6.

ta kendisidir. Tüm düzen tanrısal iradenin eseri olduğundan, bu anlatıda kral figürü kanun yapıcı değil, var olan kanunlara uygun bir yönetimi sağlayacak bir figür olarak kurgulanmaktadır: “Uzun süren savaşlar ve acılardan sonra, aralarından birini kral olarak seçtiler ki Tanrı'nın kullarını yönetsin, canlarını ve mallarını hakka uygun olarak koruyup kollasın.”⁴⁹

Bir kralın topluluk içinde seçilmiş ve görevlendirilmiş olması, XIII. yüzyıl İngiltere'sindeki feodal nitelikli siyasi-idarî yapıyı açıklamaya yetmez. “Tüm ülke toprakları, hazine, sahipsiz mallar ve çocuklar, suçlular, ormanlar, hapishaneler, büyük liman ve malikaneler, şehirler kralın mülkü; yargılama, para basma ve temsil” de kralın yetkileri⁵⁰ olsa da yönetimde görev alan yardımcılar, yerine getirdikleri savunma ve diğer hizmetlerinin karşılığı olarak, belirli kriterlere göre bölünmüş toprak parçalarına sahip olur, sadece buralarda kullanabilecekleri yetkilerle donatılırlar.

The Mirror, herkesin kendi eş değeri tarafından yargılanabileceğinden hareketle, kralın denginin olmadığını ve yargıdan muaf tutulacağını öngörür. Yine de bu cezasızlık hâlinin bir felakete dönüşmesini engellemek için “parlamento” kurumu devreye sokulur. Parlamento, toprakların yönetimini elinde bulunduran kral ve onun yardımcılardan oluşur ve asıl amacı, yönetilenlerden gelen şikayetleri dinleyip yöneticilerin sebep oldukları zararları tazmin etmektir⁵¹. Söz konusu eserin siyasal temsili kurgulayış biçimi feodal zihniyetin isabetli bir yansımasını oluşturmaktadır: Parlamentoda bulunmak, toprağı yönetmekten kaynaklanan bir görevdir; yönetici olmayanların yapabileceği tek şey, bu kuruma seslenmekten ibarettir.

Monarşi karşıtlarının *The Mirror* gibi bir metni kullanması, krallık makamına karşı olmadıklarının bir göstergesi olarak okunabilir, zira burada, suçlar/günahlar ölümcül ve affedilebilir olarak ikiye ayrılmakta, ölümcül günahlar da kendi içinde Tanrı'ya karşı işlenenler ile dünyevi krala karşı işlenenler şeklinde gruplandırılmaktadır. “Kralı katletmek, ona karşı kumpas kurmak”, onun “krallık yetkilerine itiraz veya ev sahipliğine ihanet etmek”, “kralın karısı veya en büyük kızıyla zina yapmak”, sayılıp tüketilen üç ölümcül suç arasında görülmektedir⁵². Yani metin aslında krallık makamını ciddi bir güvence altına almakta, ona işlenmiş suçları dinsel suçlarla bir tutmaktadır. Zaten “Stuartlar mutlakiyetçi projelerine giriştiklerinde İngiliz egemen sınıfları hâlâ uzun zamandan beri var olan ve işlerine çok yarayan hükümdar-parlamento ortaklığına, arada gerginlikler olsa da bağlılıklarını sürdürüyorlardı.”⁵³

⁴⁹ Whittaker: s.6.

⁵⁰ Whittaker: s.8.

⁵¹ Whittaker: s.7.

⁵² Whittaker: s.9.

⁵³ Wood: Özgürlük..., s.247.

Feodal toplumlarda unutmamak gerekir ki, kralın seçimlik olarak başa gelmesi, serfinden lorduna, kadınından erkeğine kadar herkesin ortaya bir irade koyduğu anlamına gelmemekte, “halk” ifadesi, tüm nüfus içindeki bir azınlığa işaret etmektedir. Böyle baktığımızda, toprak mülkiyeti üzerinden Avam Kamarası’na girebilenlerin neden *The Mirror* gibi son derece eski ve krallık savunusu içeren bir metne sarıldığı anlaşılır hâle gelir. Siyasal alan toprak mülkiyeti üzerinden kurgulanmış, parlamento ise toprak sahipleri sınıfının krallık makamıyla ilişki kurup kendi kendilerini yönetebilmelerini sağlayan bir araç olmuştur.

Modus Tenendi Parliamentum ise, hem seçme ve seçilme konusunu düzenleyerek hem de meclis iç tüzüğüne benzer bir işlevi yerine getirerek aslında ekonomik alan ile siyasal/hukukî alan arasında belirgin bir bağ olduğunu ve siyasal temsilin sınırlarını ortaya koyar.

Bu oldukça kısa metin, 1066’daki Norman İstilasından önce İngiltere Parlamentosu’nda vücut bulmuş temsil sisteminin iki ayrı mantığa dayandığını iddia eder: Parlamento, öncelikli olarak, belirli kriterleri⁵⁴ taşıyan toprak sahiplerinin ve yüksek rütbeli kilise görevlilerinin kendi kendilerini temsil ettikleri bir yerdir. Bu kişiler aslında toprağın, yani kendi zenginliklerinin yönetimi için buradadırlar. İkinci olarak, belirli grupların dolaylı olarak temsil edilmesi söz konusudur. Krallık tarafından tanınan ayrıcalıklar sayesinde yargılama yetkisini elinde bulunduran katedral başrahipleri vb., kontluk şövalyeleri, liman baronları, kentliler (*citizens*) ve *borough*lardan gelen *burgess*ler, her biri kendi dengi olan kişilerden tarafından seçilen 2 temsilciyi parlamento’ya gönderebilirler⁵⁵. *Modus*’un kurguladığı sistem, görülebileceği üzere, modern anlamda demokratik veya cumhuriyetçi olmaktan çok uzaktır.

Mirror ve *Modus* tezlerinin ikisi de Norman kralı *William the Bastard* İngiltere topraklarına ayak basmadan önce Anglo-Sakson halkının yaşamlarını eşit ve özgür biçimde sürdürdüğünü, topraklarını temsilî kurumlar aracılığıyla yönettiğini iddia etmektedir; 1066’daki İstila, bu özgür yaşamı sekteye uğrattı ve mevcut katmanlı yapıyı kurmuştur. Yani İstila yalnızca boyunduruk altında sürdürülen bir yaşam getirmemiş, bunun yanında eşitsiz toplum yapısını, yaratılan zenginliğin adil olmayan şekilde bölüşümünü ve Anglo-Sakson halkın siyasal yönetimden uzaklaştırılması sonuçlarını da doğurmuştur⁵⁶.

⁵⁴ Kilise-dışı temsilciler için iki kriter bulunmaktadır: 400 pound değerinde kontluk veya baronluk toprağı sahibi olmak veya 400 mark değerinde baronluk toprağı sahibi olmak. Bu kişiler, herhangi bir seçim sürecine girmeden, doğrudan doğruya Parlamento’ya çağırılırlar. Bkz: Hardy, Thomas Duffus (Ed.): *Modus Tenendi Parliamentum*, George E. Eyre and William Spottiswoode, London, 1846, s.6.

⁵⁵ Hardy (Ed.): s.6-12.

⁵⁶ Hill: *Puritanism...*, s. 62-68.

Muhafif süreklilik tezlerine mevcut temsil sistemi ışığında baktığımızda, ekonomik açıdan baskın bir sınıfın -toprak sahiplerinin- siyasi egemenliğini, devletle uzun süredir kurmuş olduğu ilişkileri ve hatta mülkiyet haklarını koruma çabasını görürüz.

3. Leveller Hareketi, Argümanları ve Putney Tartışmaları

Parlamento kuvvetlerinin 1642-1645 döneminde krallık ordularına karşı yürütülen savaşlarda art arda yenilgi alması, yalnızca yerel düzeni korumak için kullanılan az sayıdaki profesyonel askeri birliğe ve köylerin lojistik desteğine güvenilemeyeceği fikrini doğurmuştur. 1645'te Lord Thomas Fairfax komutasında, *New Model Army* adıyla anılacak yeni bir Parlamento ordusu kurulmuş ancak pek çok sorunla karşılaşmıştır. Başlangıçta 14,400 piyadeden oluşması planlanmışsa da yarısını bile doldurmak mümkün olmamış, zorla askere almalar gerçekleştirilmiş ve bu nedenle de fırsat bulan askerler sıklıkla kaçmaya teşebbüs etmiştir⁵⁷. Atlı birliklerde benzer bir sorun yaşanmamıştır, zira bu birliklere girmek isteyen herhangi biri, at da dahil olmak üzere savaş malzemelerini kendisi temin etmek zorundadır ve bu da zaten süvari olmaya hevesli olan *gentry* üyeleri için cazip bir fırsat yaratmıştır⁵⁸.

New Model Army'nin oluşum süreci bize önemli bir bilgi sunar: Krala karşı savaşmak isteyen ama yeterli askeri güce sahip olmayan İngiliz aristokrasisi, alt sınıf üyeleriyle iş birliği yapmak zorunda kalmış, onları stratejik bir hamle olarak siyasete dahil etmiştir⁵⁹. Parlamento'daki temsili sınırlı kalan, sadece dilekçe yazarak sesini duyurabilen ama Parlamento ordularında savaşmak, bu orduya maddi destek sağlamak zorunda bırakılanlar, *Leveller* (Düzleyici)⁶⁰ hareketinde kendi seslerinin yankısını bulacaklardır.

Modern anlamda bir siyasi partiyi andırmaktan oldukça uzak, aslında oldukça gevşek bağlarla birbirlerine tutunan üyelerden mürekkep Leveller hareketi, literatürde sıklıkla üç isim üzerinden, John Lilburne, William Walwyn ve Richard Overton'la anılmaktaysa da hareketin hem *New Model Army* içinde hem de kentsel eylemlerde sözcülüğünü yapan farklı liderlere sahip olduğu söylenebilir. Dahası, ismi literatürde bu hareketle anılan *The Moderate gaze-*

⁵⁷ Kaçak sayıları için bakınız, Sharp, Andrew (Ed.): *The English Levellers*, Cambridge University Press, New York, 1998, s.48, dipnot.

⁵⁸ Asquith, Stuart/Warner, Chris: *Men at Arms: New Model Army, 1645-1660*, Osprey Publishing, Oxford, 1981, s.18-19.

⁵⁹ Wood/Wood: s.72.

⁶⁰ “Düzleyici” ismi, hareketin düşünsel liderlerince kabullenilmemiş, aslında rakipleri tarafından bu harekete yakıştırılmış bir hakarettir. Zira “düzleyicilik”, çitleme hareketine karşı XIV. yüzyılda başlayan isyancı köylüleri anlatmak için kullanılmaktadır. Zaten *Leveller* ajitatör veya yazarlarının çitlemeye karşı herhangi bir itirazı bulunmamaktadır.

tesi, doğrudan bir *Leveller* yayımı olarak görülmüşse de sonraki çalışmalar, bu ikisi arasında hiçbir organik bir bağın bulunmadığını ortaya koymuştur⁶¹.

Asıl ivmesini 1646'nın ikinci yarısında kazanan hareketin üç düşünsel liderinin ekonomik arka planlarının, temsil ettikleri grupların bir adım önünde olduğunu söyleyebiliriz. "Lilburne'ün babası bir *gentleman* üyesidir" ve kendisi de çiraklık yapmış, zaman içinde ticarete atılmış ve New Model Army kurulmadan önce Parlamento ordularında piyade yüzbaşı olarak görev almış, silahlı süvari (*dragoon*) birliğinde yarbaylığa kadar yükselmiştir. 1645'te ordudan ayrılır ve Parlamento kilisesi olarak anılan Presbiteryenlere karşı bildiriler yazmaya başlar. William Walwyn ise bir zamanlar, *Merchant Adventurers' Company* adlı tekelin üyesi olarak iş görmüş bir tacirdir. *Gentry* sınıfına mensup bir ailenin üyesi olarak ipek ticareti yapmıştır. Bu üçlüden hakkında en az şey bilinen Richard Overton'dır. İlegal olarak yürüttüğü basım işi nedeniyle hayatının erken dönemine dair kesin bir bilgi bulunmamaktadır; pek çok bildirisini de takma isimlerle yayınlamıştır⁶². 1645'te bildirisinin basımı için bir araya gelen bu üçlü, başlangıçta kentli bir nüfusa seslenmekte, onların rahatsızlıklarını dile getirmektedir. Ancak 1647'de New Model Army içindeki bazı birliklerin isyan etmesi, *Leveller* hareketi ile ordu ajitatörlerinin⁶³ yollarını kesiştirmiştir.

3.1. Leveller Metinlerinde "Doğal Hak" Kavramı ve Siyasal Temsil Meselesi

Leveller hareketinin farklı tarihlerde kaleme alınmış dört metnini⁶⁴ bir arada ele aldığımızda, hareketin kapitalist piyasa ilişkilerinin iyice serpildiği XVII. yüzyıl İngiltere'sinde sınıfsal ve düşünsel olarak nereye tekabül ettiğini ve taleplerinin kapsam ve sınırlarını tespit edebiliriz.

⁶¹ Dithe'nin 1983 tarihli çalışması, hareketin amaçları ile The Moderate'ınkilerin ağırlıklı olarak paralel olduğunu, ancak fikirsel ayrılıklar ortaya çıktığında da hareketin temel önemdeki bazı metinlerini yayınlamadıklarını göstermektedir. Bu ikili arasındaki yakınlık, kimi zaman ticari kaygılardan da kaynaklanmaktadır. Bakınız, Dithe, Jürgen: "The Moderate: Politics and Allegiances of a Revolutionary Newspaper", *History of Political Thought*, C. 4, S. 2, 1983, s.247-279.

⁶² De Krey, Gary S.: *Following the Levellers, Political and Religious Radicals in the English Civil War and Revolution, 1645-1649*, 1. Cilt, Palgrave Macmillan Press, London, 2017, s.60, 67, 76-77.

⁶³ Ordu içindeki ajitatörler, her bir birliğin kendi içinden seçtiği temsilcilerdir. Ordu alt kademeleri bu temsilciler aracılığıyla sorun ve itirazlarını üst kademelere iletirler.

⁶⁴ Hareketin düşünsel arka planını gösterme güçlerine göre seçilmiş bu dört metin ve yazarları şöyledir: John Lilburne, *The Freeman's Freedom Vindicated – A Postscript* (16 Haziran 1646); Ortak metin, *A Remonstrance of Many Thousand Citizens and Other Freeborn People of England* (7 Temmuz 1646); Richard Overton, *An Arrow Against All Tyrants* (12 Ekim 1646) ve son olarak Ortak metin, *An Agreement of the People for A Firm and Present Peace Upon Grounds of Common Right and Freedom* (28 Ekim 1647).

Hareket'in bildirilerde kullandığı dil, birbirine zıt iki yöne işaret etmektedir. Bir yanda “Atalarımızın kimler olduğu, neler yaptığı, ne acılar çekip nelere boyun eğdiğinin önemi yok, bizler bugünde yaşıyoruz ve her türlü aşırılıktan, saldırıdan ve keyfi güç kullanımından kesinlikle azade olmalıyız.”⁶⁵ diyerek *The Mirror* ve *Modus* tezlerinde dile getirilen Anglo-Sakson geçmişi, Norman İstilasası'nın ve *Magna Carta*'nın getirdiği mevcut düzeni reddederek bugünü bugünkü şikayetler ve talepler üzerinden inşa etmeye çalışan bir düşünsel yapı varken, öte yandan da Hristiyan teolojisine, süreklilik tezlerine, ataların mirasına ve Norman düzeninin araçlarına sarılarak kendisine yol bulmayan çalışan bir *Leveller* hareketi görürüz.

16 Haziran 1646'da yayımlanan *Postscript to The Freeman's Freedom Vindicated* metninde, Taç'ın ve işbirlikçisi olan lordların güçlerini sınırlandırmak için tanrısal iradeye başvurulur: İnsanlar arası eşitsizlik doğal değildir, çünkü herkes Âdem ve Havva'nın evladı olarak dünyaya gelmiş, herkes “güçte, onurda ve otoritede birbirinin aynı olarak yaratılmıştır.” O hâlde, Tanrı'nın üstünlüğünü ve onun yaratıcı gücünü taklit etmeye, kendisine bahşedilen bu eşitlikçi konumu aşmaya çalışan kişi en büyük günahı işlemektedir⁶⁶.

Bu eşitlikçi yorum, *The Trew Law*'un monarşiyi meşrulaştıracak şekilde yaptığı Hristiyanlık kurgusunu ters yüz edecek şekilde biraz daha ilerletilir ve özel mülkiyetin, nefsin korunmasının, aklın, adaletin, eşitliğin ve özgürlüğün bir doğa yaratısı olarak tüm insanlara aynı derecede bahşedildiği söylenir. Doğa herkese, kimsenin el koyamayacağı ve onu insan kılan bir mülk vermiştir, bu da kişinin ta kendisidir; insan, kendi kendisinin malıdır. Herhangi bir saldırı gerçekleşir de bu mal başkasının eline geçerse, kişi zaten kendisi olmaktan çıkar ve bu tam da doğaya (ve dolayısıyla tanrısal iradeye) aykırıdır⁶⁷.

Avam Kamarası temsilcilerinin varlık sebebi, insanlara Tanrı tarafından bahşedilen güçlerin doğal haklara uygun olacak şekilde kullanılması, yönetime yansıtılmasıdır. *Leveller* düşünürleri rızaya dayanan bir yetki devri teorisi geliştirir bu noktada. Özgürlük, akıl, adalet ve eşitlik gibi özellikler tanrısal yaratının bir sonucu ise, “herkes kendisi için doğuştan bir kral, papaz veya peygamberdir.” Dünyevî ve ruhanî alanda herkesin kendi efendisi olduğu bir durum, temsil sisteminin rızaya dayanması gerektiği sonucunu doğurur. Aksi hâlde bu bireysel iktidarlar devralınamaz -tekrar etmek pahasına söyleyelim, devralma/temsil işinin rızaya dayandırılmadan yapılması, doğaya aykırı ola-

⁶⁵ Overton, Richard/Walwyn, William: “A Remonstrance of Many Thousand Citizens” (7 Temmuz 1646), *The English Levellers*, Ed. Andrew Sharp, Cambridge University Press, New York, 1998, s.35.

⁶⁶ Lilburne, John: “Postscript to The Freeman's Freedom Vindicated” (16 Haziran 1646), *The English Levellers*, Ed. Andrew Sharp, Cambridge University Press, New York, 1998, s.31.

⁶⁷ Overton, Richard: “An Arrow Against All Tyrants” (12 Ekim 1646), *The English Levellers*, Ed. Andrew Sharp, Cambridge University Press, New York, 1998, s.55.

caktır⁶⁸. Doğal güçlere el uzatmanın bireyin kendi iyiliği için gerçekleştirildiği iddia edilecek olursa, burada da nefsin korunması (*self-preservation*) mekanizması devreye girer: Kimse, doğal bir yatkınlığın eseri olarak, kendisine zarar vermeyeceği için, doğal güçleri kişinin rızasıyla devralan temsilciler bu gücü asıl sahiplerine zarar vermek için kullanamaz, hatta bunları, temsil ettikleri kişilerin iyiliğini ve refahını arttırmak için kullanmak zorundadırlar⁶⁹.

Hareket, pratiğe yönelik taleplerini Locke’u andıran bu teorik kurgunun üzerine inşa eder. Bir yandan İstila’ya ve onun kurumu krallık makamına, öte yandan da I. Charles’ın şahsına ve Lordlar Kamarası’na saldırıp⁷⁰ daha cesur ve bağımsız hareket etmeleri için Avam temsilcilerine çağrıda bulunurlar. Gerçek düşman kralın ta kendisidir ve Avam Kamarası da bunu defalarca dile getirmiş ama “Kral hata yapmaz” ilkesine dayanarak suçu sadece danışmanlara atmakla yetinmişlerdir⁷¹. *A Remonstrance* metni, Parlamento’daki temsilcilerini açık bir biçimde tehdit eder ve gerekli görmeleri hâlinde herhangi bir temsilci seçmeden de yollarına devam edebileceklerini bildirirler, zira Avam Kamarası, *Leveller* hareketine göre, gücünü seçmenden almaktadır ve ikincil konumdadır, asil (*primal*) olan halkın türev iktidarını kullanmaları için yetkilendirilmişlerdir⁷². *Leveller* düşünürleri temsil hakkında konuştuklarında sadece Avam Kamarası üyelerini değil, kralın kendisini de hedefe oturtur, Norman düzeninin bir aracı olmasına rağmen krallık yeminini hatırlatıp, “tüm meşru yasaları yapması ve savunması, bu yasaların gereğini yerine getirmesi” konusunda çağrıda bulunurlar⁷³. Bu çağrıya rağmen “I. Charles’ın düşman olarak ilan edilmesini” ve “Taç’ın gelirleri kullanılarak kralın verdiği zararların tazmin edilmesini” talep ederler. Ek olarak, hukuk düzeninin feodal kalınlardan arındırılarak gayri şahsî bir yapıya kavuşturulması, yani kanun önünde eşitlik istenmektedir. Bu sadece yargılama alanında yapılan bir düzenleme olarak görülmemeli; hukukun gayri şahsi olacak şekilde düzenlenip uygulanması, krallık yetkilerine dayanılarak tanınan pek çok ticarî ve malî ayrıcalığın kaldırılması anlamına da gelmektedir. Benzer şekilde, “borçluluktan dolayı hapis yatmanın” ve “zorla askere alma uygulamasının” kaldırılması ve “seçim döneminin 1 yıl ile sınırlandırılması” istenmektedir⁷⁴.

1647 tarihli ilk *Agreement*’a baktığımızda ise, aynı argümanlara dayanılarak hem tüm İngiliz halkına hem de *New Model Army* üyelerine seslenildiğini görürüz. Buna göre, mevcut sisteme dair tespitler ve talepler şunlardır:

⁶⁸ Overton: “An Arrow...”, s.55.

⁶⁹ Overton: “An Arrow...”, s.56 ve Overton/Walwyn: “A Remonstrance...”, s.33.

⁷⁰ Overton/Walwyn: “A Remonstrance...”, s.33.

⁷¹ Overton/Walwyn: “A Remonstrance...”, s.35-36.

⁷² Overton/Walwyn: “A Remonstrance...”, s.33-34.

⁷³ Overton: “An Arrow...”, s.62.

⁷⁴ Overton/Walwyn: “A Remonstrance...”, s.36,38, 47, 52.

1. (m.1) “Oy hakkı sistemi sorunludur...” ve “...yeni bir parlamento belirlenmeden önce bu sorunun çözülmesi gerekir...”
2. (m.3) “...Seçimler 2 yılda bir yenilenmelidir...”.
3. (m.4) “Temsilciler, onları seçenlerden üstün değillerdir... Herhangi bir yasayı kabul etmek, değiştirmek ya da yürürlükten kaldırmak..., kamu görevlilerini atamak, barış veya savaş ilan etmek, yabancı ülkelerle anlaşma imzalamak ve genel olarak sarih veya zımni olarak tanınmamış herhangi bir işlem yapabilmek için seçmenlerin rızasına ihtiyaçları vardır”.

Siyasal temsil sisteminde aksaklıkları dile getirdikten sonra, Tanrı'nın İngiliz halkına bahsettiği bazı hakları ve özgürlükleri de özetlerler: İbadet pratiklerinin devlet gücüyle kimseye dayatılamayacağı, zorla askere almanın özgürlüklere aykırı olması, temsilcilerin kamu yararı için sarf ettiği sözler nedeniyle herhangi bir ceza almaması gerektiği (kürsü dokunulmazlığı), hukuk önünde eşitlik ve son olarak da yasaların halkın güvenliğini ve refahını amaçlaması gerektiği⁷⁵. Bu açık taleplere rağmen, sistemik değişikliklere dair herhangi bir detaya yer verilmez ve bu nedenle 29 Ekim 1647'de *grandeess*, yani ordu üst kademeleri, gerekli açıklamaları yapmaları için *Leveller* hareketinin ordu içindeki ajitatörleriyle Putney Kilisesi'nde buluşurlar.

3.2. Putney Tartışmaları, İkinci *Agreement* ve Yoksulların Temsilden Dışlanması

Putney görüşmelerine ordu üst kademelerinden iki önemli isim, Oliver Cromwell ve damadı Henry Ireton da katılırlar. Burada *Leveller* hareketi adına Lilburne, Walwyn ve Overton değil, Binbaşı Thomas Rainborough, kardeşi Binbaşı William Rainsborough, Edward Sexby, William Allen, sivil danışmanlardan John Wildman ve Maximillian Petty bulunur. 11 Kasım'a kadar süren tartışmalar ağırlıklı olarak *Agreement*'in şu ifadesi üzerinden yürütülür: “the people of the England”. Kimdir bu “halk”? Bu kadar muğlak bir kavrama dayanarak hak tesis etmek mümkün müdür? Ordu üst kademeleri ifadenin belirsizliğini hemen kavramıştır çünkü Ağustos 1647'de onlar da *Heads of Proposals* ismiyle, hem de *Agreement*'a neredeyse tıpa tıp benzeyen bir anayasa taslağı hazırlayıp Parlamento'ya sunmuşlar, vergi üzerinden seçmen olma hakkı tanınabileceğini belirtmişlerdir⁷⁶. *Leveller* önerisi, Ireton'ın birbirine

⁷⁵ “An Agreement of the People for A Firm and Present Peace Upon Grounds of Common Right and Freedom” (28 Ekim 1647), *The English Levellers*, Ed. Andrew Sharp, Cambridge University Press, New York, 1998, s.93-95

⁷⁶ “The Heads of Proposals” (1 Ağustos 1647), Samuel Rawson Gardiner (Ed.), *History of the Great Civil War*, 3. Cilt, 1893, pa.7.

bağlı iki itirazına takılır ve bu itirazlar bize muhalif Parlamento'nun ekonomik sistem hakkındaki duruşunu verir: 1) Haklar evrensel değil, siyasidir. Herhangi bir kişi sadece insan olduğu için hakka sahip olmaz, ülke vatandaşlığı sayesinde buna erişir. Çünkü o ülke ile sürekli ve sınırlı (*permanent and local*) çıkar birliği içindedir. 2) Ülke siyasetine dahil olmak, İngiltere'nin çıkarlarıyla ortaklaşabilenlere ait bir ayrıcalık olmalı ki, hiç kimse kendi çıkarı için ülkeyi tehlikeye atmasın. Bu da sadece toprak sahipliği üzerinden mümkündür. Zenginliğini topraktan elde edenler, toprağı herhangi bir yere götüremeyecekleri için, İngiltere'nin iyiliğini düşünmek zorunda kalacaktır⁷⁷. Cromwell ve Ireton'ın dünya görüşü, toprak kiracılarını siyasal temilde söz sahibi kılmaya izin vermez, zira bu kiracı istediği zaman çekip gidebilir, zenginliğin akışkan bir formunu kriter olarak almak tehlikelidir. Bu görüş, açık bir biçimde, feodal ayrıcalıklarla elde edilmiş bir mülkiyet savunusuna dayanmakta, XVII. yüzyıl İngiliz siyasetini muhafaza etmeye yönelmektedir. Sadece özgür zilyetler yönetimde yer alabilir.

Leveller ajitatörleri bu itirazlara karşı Hıristiyan teolojisinden, anti-Norman söylemlerden ve -oldukça devrimci bir biçimde- bireyci düşünce üzerinden cevap vermeye çalışır. Teolojiye sarılarak “insan” kavramının kapsamı genişletilir; mevcut mülkiyet sisteminin Norman İstilasası'nın getirdiği hukukî düzenin bir sonucu olduğu ve artık bu kölelik düzeninden kurtulmak gerektiği söylenir⁷⁸. Ancak bu ikisinden daha da önem arz eden savunu şudur: İçinde bulunulan yaşam artık değişmiş, zenginliğin kaynakları çeşitlenip farklılaşmıştır. O kadar ki, “özgür zilyetlerden daha fazla kazanan kiracı çiftçiler ve zanaatkarlar vardır ama bunların hiçbirinin oy hakkı yoktur”. “Özgür iradesini siyasal alana yansıtamamış kişi, yapımına katkı sağlamadığı hukuka adil bir şekilde boyun eğer mi?”⁷⁹. Ne var ki, “tüm insanlar” veya “İngiliz halkı” şeklinde dile getirilen evrenselci söylemin altından “mülkiyet” ilkesinin öne çıktığını gözden kaçırmamak gerekiyor. Bu ilke ibadet özgürlüğü, zorla aske-re alma yasağı, kürsü dokunulmazlığı gibi temsil meselesiyle alakalı olmayan alanlarda belirleyici olmasa da yönetime katılımın sınırlarını, yani özgür insanın kendi iradesine göre yaşayıp yaşamayacağını belirler. *Leveller* hareketinin temsile dair önerisi *Agreement*'ta değil, Putney'de netlik kazanır ve sonraki metinlerde de açıkça ifade edilir. Yapılmak istenen şey, siyasal yönetimin dayandığı meşruiyet ilkesini devrimci bir şekilde değiştirmek ve yerine farklı bir şey koymak değil, mevcut ilkenin kapsamını genişleterek kendilerine siyasal alanda pozisyon açmaktır. Evrensellik fikirleri liberal kökenli olduğu için radikal anlamlar barındıracak kadar genişletilemez. Bunu Putney tartışmalarının

⁷⁷ “Extract from the Debates at the General Council of the Army, Putney” (29 Ekim 1647), The English Levellers, Ed. Andrew Sharp, Cambridge University Press, New York, 1998, s.108.

⁷⁸ “Extract.”: s.111.

⁷⁹ “Extract.”: s.115, 116.

en sonunda görebiliyoruz. Bütün tartışma boyunca neredeyse hiç konuşmayan Oliver Cromwell tek bir soru yöneltir: “*Hizmetkârlar seçmen olamayacaksa sadaka alanlar da dahil edilmeyecektir, değil mi?*” Cromwell’in bu sorusu, ortada *servants* ve *alms-taker* hakkında herhangi bir tartışma yürütülmezken bir anda gelir. “*Servant*” kavramı XVII. yüzyılda sadece hizmetkârları değil, ücret karşılığı iş yapan herkesi kapsayacak şekilde kullanılmaktadır⁸⁰. Cromwell’in sorusu, yalnızca “özgür” insanın seçmen olabileceği konusunda tartışmanın tüm taraflarının hemfikir olduğu izlenimini verir; o kadar ki, ücretli çalışanlar bile özgür sayılmıyorken “sadaka alanlar” kesinlikle dışlanacaktır. *Leveller* ajitatorü Maximilian Petty, kafa karışıklığına yer bırakmayacak şekilde cevap verir: “Çıraklar, ücretli çalışanlar ve sadaka alanlar, başkalarının iradesine tabi oldukları için” oy hakkından mahrum bırakılmalıydılar. Bunlar, “geçimlerini sağlamak için efendilerinin gönlünü yapmak zorunda kalacak”, özgürlüklerini satacaklardır⁸¹. Ajitatorlerin Hristiyan teolojisi, süreklilik tezleri ve bireyci yaklaşım arasında gidip gelmesi bir tutarsızlığın eseri olarak görülebilirse de 1649 tarihli *An Agreement of the Free People* tüm kuşkularımızı sonlandırır. Bu taslakta seçmen kitlesini açık bir biçimde tasvir ederler: Seçmen olmak “ücretli işçi veya yoksul olmayan, son krala hizmet etmemiş, 21 yaşından büyük tüm erkeklerin ‘doğal hakkı’dır”⁸².

Mülkiyet temeline dayanan liberal argüman, mülkiyetin tanrısal irade aracılığıyla doğallaştırılmasına, bu doğallaştırma sonucunda da bazı hakların mümkün olmasına ve nihayetinde de bireyin siyasal yönetime katılmasına doğru gider; süreklilik tezlerine yapılan atıf da aslında bu mülkiyet hakkının korunmasına yöneliktir, zira bu topraklar ve özgürlük atalardan kalmıştır ve savunulması gerekir. Ücret karşılığı çalışanlar, kendi kapasitelerini başkalarının emrine sundukları için özgürlüklerden mahrum sayılırlar⁸³. Tüm teori, mülkiyet üzerinden tutarlı hâle gelir ve aslında bu nedenle de evrensellik iddiası giderek dağılır. Macpherson’ın hesaplamalarına göre, 1429’dan beri devam eden seçim sistemi 212,000 erkeği seçmen olarak kabul etmektedir. *An Agreement of the Free People*’ın seçmen kitlesine dair şartları ise, 417,000 erkeği kapsamaktadır. Eğer kriterler “İngiltere halkı” (*the people of the England*) biçiminde olsaydı, bu sayı 1,170,000’e kadar çıkabilirdi⁸⁴. Seçmen tabanının bu şekilde kurgulanması ve diğer düzenleme talepleri, *Leveller* hareketinin hangi sosyo-ekonomik gruba hitap ettiği konusunda fikir vermektedir. *Agreement*

⁸⁰ Macpherson, Crawford Brough: *The Political Theory of Possessive Individualism: Hobbes to Locke*, 13. Baskı, Oxford University Press, Oxford, 1990, s.107, dipnot.

⁸¹ “Extract.”: s.130.

⁸² Lilburne, John/Thomas, Prince/Overton, Richard/Walwyn, William: “*An Agreement of the Free People of England*” (1 Mayıs 1649), *The English Levellers*, Ed. Andrew Sharp, Cambridge University Press, New York, 1998, s.170.

⁸³ Macpherson: s.142.

⁸⁴ Macpherson: s.114.

of the Free People, tarımsal kapitalizmin geliştiği ve piyasa yasalarının giderek daha fazla insanı üretim araçlarından uzaklaştırıp yoksullaştırdığı bir dönemde ücretli çalışanları temsilin dışında bırakır; seslendiği taban kentlerde “zanaatkârlar, tacirler, dükkân sahipleri gibi ‘orta halli’ mülk sahiplerinden”⁸⁵, kırdan ise “özgür kiracı çiftçiler ve *copyhold* sahiplerinden”⁸⁶ meydana gelmektedir. Bu farklı meslek grupları, toprak sahiplerinin vergi muafiyetlerine ve kendilerine dayatılan feodal yükümlülüklerle karşı oldukları için *Leveller* destekçiliğinde birlik olabilmişlerdir. Fakat bu durum bizi yanıltmasın; karşı çıktıkları sistem artık saf anlamıyla feodalizm değildir. İlk bölümde de gösterdiğimiz üzere, bu ayrıcalıklarını kapitalist piyasada değerlendiren, artık ekonomi-dışı araçlara yaslanmadan artığa el koyabilen kapitalist bir lordlar grubu söz konusudur. Bu nedenle de Parlamento ile *Leveller* hareketi arasındaki gerginlik, aslında mülk sahipleri sınıfının farklı katmanlarında bulunan üyelerinin siyasal temsil üzerine tartışmasıdır; ikinci olarak, temsil tabanını yine zenginlik kriteri üzerinden genişletmeyi amaçlar ama bunu toprak dolaşımı ve imtiyazlar olmadan yapmaya çalışır.

Leveller hareketi, iddia edilenlerin aksine radikal demokrasiye değil, liberal demokrasi kategorisi içine dahil edilebilir⁸⁷. Yeni türden mülkiyet ilişkileri içinde zenginlik elde etmeyi başarmış bir grubun feodal ayrıcalıklardan yararlanarak kapitalistleşmiş toprak sahibi yönetici sınıflarla pazarlığa oturmasının, anlamları genişletme çabasının bir ifadesidir onlarınki.

SONUÇ

Hem siyasal düşünce hem de hukuk literatüründe sıklıkla kullanılan doğal hak ve insan kavramlarının tarih dışı ve evrensel anlamlara sahip olup olmadığını görebilmek için bir çatışma anına, İngiliz İç Savaşı döneminde *Leveller* adı altında toplanıp bir dizi talepte bulunan bir grubun mevcut iktidar odaklarıyla girdiği teorik çatışmalara odaklandık. *Leveller* taleplerinin ve meşruiyet arayışlarının diğer muhalif söylemelerle -bu çalışmada Parlamento’yla- karışmaması ve bu iki grubun neden anlaşamadığını açıklayabilmek için İngiltere toplumunun yaşadığı ekonomik, sosyal ve siyasal değişimleri tarımsal kapitalizm olgusu ışığında XVII. yüzyıla kadar inceleyerek yeni bir sınıf birleşiminin doğduğunu ortaya koyduk. Sınıfsal yapıda gerçekleşen değişimden hareketle İngiliz İç Savaşı’nı ekonomik gerekçelere yasladığımızda,

⁸⁵ Wood: *Özgürlük...*, s.261.

⁸⁶ De Krey: *Following the Levellers*, 2. Cilt, s.97.

⁸⁷ Bu iddialardan iki örnek için bakınız, Wood: *A Trumpet of Sedition*, s.80-82; Sabine, George H.: *A History of Political Theory*, 3. Baskı, Holt, Rinehart and Winston, New York, 1961, s.453.

monarşinin yalnızca siyasî bir güç birikimi anlamına gelmediğini, onunla iş birliği kurmuş toprak sahibi yönetici sınıfın ekonomik çıkarlarına hanel getirdiğini de gördük. I. Charles ile Parlamento arasındaki gerginlik, düşünsel olarak, süreklilik tezlerinde vücut bulmuştur ve geçmişe yapılan atıflarla meşru bir dayanak aranmıştır. Bu iki büyük gücün kavgasına *New Model Army* dolayısıyla -efendileri tarafından biraz da gönülsüz olarak- dahil edilenlerden bazıları, seslerini *Leveller* hareketinde bir araya getirmişler ve Hristiyanlığın, Anglo-Sakson geleneğin ve hatta Norman düzeninin teorik araçlarını mülkiyet, doğa yasası, insan, özgürlük gibi kavramlar ekseninde kendi sınıfsal çıkarlarını garanti altına alacak şekilde yeniden yorumlayarak tartışmaya dahil olmuşlardır. Kapitalizmin gelişip küresel çapta yayılmasına paralel olarak bu liberal düşünce geleneğinin ilerleyen zamanda daha fazla destek göreceğini ve kullanımının yaygınlaşacağını/yaygınlaştığını biliyoruz; filmin sonunu bilen okuyucular olarak biz de bu düşüncenin ve meşrulaştırma girişimlerinin sınırlılıklarını *Leveller* hareketi üzerinden, ekonomik olan ile siyasal olan arasında kurduğu bağda kimleri hangi gerekçelerle dışlayıp kimleri dahil ettiği sorusunu sorarak tespit etmeye çalıştık, kavramlara atfettikleri evrensel nitelikteki kapsayıcılığın aslında oldukça dar bir grubun, İngiliz küçük mülk sahiplerinin çıkarlarını korumayı amaçladığını ortaya koyduk.

Şu hâlde diyebiliriz ki, *Leveller* hareketinin egemenlik açısından “halk”ı Parlamento’nun bir adım önüne koyan tavrı ve ekonomik özgürlük üzerinden kurguladıkları siyasal temsilin kapsamı, XIX. yüzyıl işçi hareketleri ve anti-emperyalist mücadelelerle anlamları genişleyen “insan”, “özgürlük” ve “halk” kavramlarının kapsayıcılığına yaklaşmamaktadır.

KAYNAKÇA

Akbulut, Örsan Öcal: Küreselleşme, Ulus-Devlet ve Kamu Yönetimi, TODAİE, Ankara, 2007.

Akbulut, Örsan Öcal: Siyaset ve Yönetim İlişkisi: Kuramsal ve Eleştirel Bir Yaklaşım, TODAİE, Ankara, 2005.

“An Agreement of the People for A Firm and Present Peace Upon Grounds of Common Right and Freedom” (28 Ekim 1647), *The English Levellers*, Ed. Andrew Sharp, Cambridge University Press, New York, 1998, s.92-101.

Asquith, Stuart/Warner, Chris: *Men at Arms: New Model Army, 1645-1660*, Osprey Publishing, Oxford, 1981.

- Blaut, James Morris: “Robert Brenner in The Tunnel of Time”, *Antipode*, C. 26, S. 4, 1994, s.351-374, (<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1467-8330.1994.tb00256.x>, Erişim: 31.07.2020).
- Brenner, Robert: “The Agrarian Roots of European Capitalism”, *The Past and Present*, C. 97, 1982, s. 16-113, (<http://www.jstor.org/stable/650630>, Erişim: 20.04.2020).
- De Krey, Gary S.: *Following the Levellers, Political and Religious Radicals in the English Civil War and Revolution, 1645-1649*, 1. Cilt, Palgrave Macmillan Press, London, 2017.
- De Krey, Gary S.: *Following the Levellers, Political and Religious Radicals in the English Civil War and Revolution, 1649-1688*, 2. Cilt, Palgrave Macmillan Press, London, 2018.
- Dithe, Jürgen: “The Moderate: Politics and Allegiances of a Revolutionary Newspaper”, *History of Political Thought*, C. 4, S. 2, 1983, s.247-279, (<http://www.jstor.com/stable/26212445>, Erişim: 20.04.2020).
- Elias, Norbert: *Uygarlaşma Süreci*, 2. Cilt, 2. Baskı, (Çev.) Erol Özbek, İletişim Yayınları, Ankara, 2004.
- “Extract from the Debates at the General Council of the Army, Putney” (29 Ekim 1647), *The English Levellers*, Ed. Andrew Sharp, Cambridge University Press, New York, 1998, s.102-130.
- Hardy, Thomas Duffus (Ed.): *Modus Tenendi Parliamentum*, George E. Eyre and William Spottiswoode, London, 1846.
- Hill, Christopher: *1640 İngiliz Devrimi*, 2. Baskı, (Çev.) Neyyir Kalaycıoğlu, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1983.
- Hill: *Puritanism and Revolution: Studies in Interpretation of the English Revolution of the Seventeenth Century*, St. Martin’s Press, New York, 1997.
- Lilburne, John: “Postscript to The Freeman’s Freedom Vindicated” (16 Haziran 1646), *The English Levellers*, Ed. Andrew Sharp, Cambridge University Press, New York, 1998, s.31-32.
- Lilburne, John/Thomas, Prince/Overton, Richard/Walwyn, William: “An Agreement of the Free People of England” (1 Mayıs 1649), *The English Levellers*, Ed. Andrew Sharp, Cambridge University Press, New York, 1998, s.168-178.

- Macpherson, Crawford Brough: *The Political Theory of Possessive Individualism: Hobbes to Locke*, 13. Baskı, Oxford University Press, Oxford, 1990.
- Manning, Brian: *Aristocrats, Plebians and Revolution in England, 1640-1660*, Pluto Press, London, 1996.
- Melé, Domènec/Cantón, César Gonzáles: “The Homo Economicus Model”, *Human Foundations of Management*, IESE Business Collection. Palgrave Macmillan, London, 2014, (https://doi.org/10.1057/9781137462619_2)
- Namier, Sir Lewis: *The Structure of Politics at the Accession of George III*, 2. Baskı, The Macmillan Press, 1957.
- Overton, Richard: “An Arrow Against All Tyrants” (12 Ekim 1646), *The English Levellers*, Ed. Andrew Sharp, Cambridge University Press, New York, 1998, s.54-72.
- Overton, Richard/Walwyn, William: “A Remonstrance of Many Thousand Citizens” (7 Temmuz 1646), *The English Levellers*, Ed. Andrew Sharp, Cambridge University Press, New York, 1998, s.33-53.
- “Petition of Rights”, 1628. (<https://www.law.gmu.edu/assets/files/academics/founders/petitionofright.pdf>)
- Pirenne, Henri: *Ortaçağ Kentleri*, 3. Baskı, (Çev.) Uygur Kocabaşoğlu, İletişim Yayınları, Ankara, 1994.
- Sabine, George H.: *A History of Political Theory*, 3. Baskı, Holt, Rinehart and Winston, New York, 1961.
- Sharp, Andrew (Ed.): *The English Levellers*, Cambridge University Press, New York, 1998
- Şenel, Alaeddin: *Siyasal Düşünceler Tarihi*, 4. Kısaltılmış Baskı, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1995.
- Stuart, James: “The Trew Law of Free Monarchies” (1598), Charles Howard McIlwain (Ed.), *The Political Works of James I*, Harvard University Press, Cambridge, 1918, s.53-70.
- Takahashi, H. K.: “A Contribution to the Discussion”, *The Transition from Feudalism to Capitalism – A Symposium*, 2. Baskı, Science & Society, New York, 1963.

- “The Heads of Proposals” (1 Ağustos 1647), Samuel Rawson Gardiner (Ed.), *History of the Great Civil War*, 3. Cilt, 1893, s.329-330. (https://openlibrary.org/books/OL7141442M/History_of_the_great_civil_war_1642-1649)
- Whittaker, William Joseph (Ed.): *The Mirror of Justices*, Selden Society, London, 1895.
- Wood, Ellen Meiksins/Wood, Neil: *A Trumpet of Sedition: Political Theory and The Rise of Capitalism, 1509-1688*, New York University Press, New York, 1997.
- Wood, Ellen Meiksins: *Kapitalizmin Kökeni: Geniş Bir Bakış*, (Çev.) A. Cevdet Aşkın, Epos Yayınları, Ankara, 2003.
- Wood, Ellen Meiksins: *Özgürlük ve Mülkiyet*, 2. Baskı, (Çev.) Oya Köymen, Yordam Kitap, İstanbul, 2016.
- Wood, Ellen Meiksins: “The Agrarian Origins of Capitalism”, *Monthly Review*, C. 50, S. 3, 1998, (<https://monthlyreview.org/1998/07/01/the-agrarian-origins-of-capitalism/>, Erişim: 31.07.2020).